

Галина Райбедюк

Ізмаїльський державний гуманітарний університет

ФЕНОМЕН ПАСІОНАРНОСТІ ІВАНА ОГІЄНКА ТА ВАСИЛЯ СТУСА: ТИПОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

У статті досліджується взаємодія типологічно близьких кодів національно маркованого життєтексту Івана Огієнка та Василя Стуса, з'ясовуються шляхи комунікації їх авторських свідомостей через активний діалог із реципієнтом. Виявляються маркери метапростору українськості обох репрезентантів аналізованого дискурсу, характеризуються індивідуальні модуси пасіонарності в екзистенційних умовах межової ситуації.

Ключові слова: авторський текст, життєтворчість, національне, духовне, пасіонарій, рідна мова, діалог.

В українському літературному контексті завжди гостро поставали (та й постають) проблеми націєохоронного змісту, великою мірою пов'язані з національним історичним та художнім досвідом. І це закономірно, тому що письменники, за слухними спостереженнями В. Дончика, «зосереджуючись на найширших загальних або вузких, суто фахових темах [...] найчастіше звертаються (хай і не завжди прямо й відкрито) до національного питання, а там, де зачіпалися й аспекти політичні, – до національно-визвольної проблематики» [23, с.7]. Відтак активна репрезентація присутності в духовному просторі українства розмаїтого спектру перманентної національної традиції є явищем сподіваним з огляду на історичне буття народу, для якого в усі часи пріоритетним залишалось «фундаментальне *«Хто ми?»*», що завжди виступало у взаємозв'язку з іншим національним питанням – *«Бути чи не бути?»*» [7, с.76]. Якщо європейські філософи й письменники вирішували екзистенційні проблеми буття особистості (нації, людства) в умовах «дегуманізації» суспільства через нівелюючий вплив техногенної цивілізації», то українським мислителям і митцям повсякчас необхідно вирішувати ще одну проблему – «проблему існування (виживання) нації в умовах денационалізуючої окупації рідної землі» [6, с.68]. Звідси й об'єктивно зумовлений націєохоронний етос різногранної культурно-громадської діяльності свідомої української інтелігенції в різні періоди історичного поступу, надто коли йшлося (й ідеться) про загрозу втрати національних підставових цінностей.

В означеному ракурсі більшість українських письменників, науковців, культурно-громадських діячів можуть бути поіменовані як пасіонарії свого народу, тобто безкомпромисні особистості, «здатні на величний вчинок, ризик життя задля втілення високих ідеалів» [9, с.189]. Переважно це ті творчі постаті, котрі ставлять національні інтереси понад власне життя. У цьому сенсі на особливу увагу претендують біографії пасіонарів української нації, які навіть у несприятливих умовах зуміли не тільки зберегти свою національну ідентичність, але й стати носіями та ревними та послідовними захисниками української духовності. Саме до таких неординарних постатей належать Іван Огієнко та Василь Стус. Попри відсутність збіжностей особистої біографії, безпосередньої комунікації тощо, у творчому та громадянському «Я» обох пасіонарів маємо особистість, котра, за справедливими словами П. Іванишина, «привідкриває не лише індивідуальну національну присутність, власне чи чуже Я-буття українця, а й колективне Ми-буття народу (загальнонаціональне тут-буття)» [8, с.238].

Уся багатогранна діяльність І. Огієнка та В. Стуса має виразний україноцентричний зміст. Громадянська позиція кожного з них чітко окреслила їхню етику буття, що зумовила ключові аспекти національно маркованого авторського тексту (художнього, науково-публіцистичного, мемуарного тощо). Ці обидва чільні репрезентанти української духовності життям і творчістю аргументовано довели правомірність Франкового імперативу: «Щире, гаряче почуття свого людського і національного обов'язку, щире, гаряче готовність до праці і жертви, щоб бути тим, що цивілізована людськість називає живим національним почуттям і без чого нема нації, нема цивілізації, нема справжніх ідеалів» [24, с.696].

Дослідження різногранного доробку І. Огієнка сьогодні уже складає доволі солідний корпус наукових праць авторитетних учених (В. Задорожний, В. Качкан, А. Марушкевич, Є. Сохацька, М. Тимошик). Водночас, попри їх значну кількість, питання цілісного аналізу українознавчих засад творчості, «актуалізації його українознавчих ідей в контексті розбудови сучасного українського суспільства, залишається злободенним, потребує детальнішої уваги» [10, с.194]. Студії названих та багатьох інших авторів свідчать, що жодне з порушених і розглянутих І. Огієнком питань подосі не втратило актуальності. Як справедливо зауважує Т. Беценко, «проблематика, сформульована ученим, становить осердя сучасного мовно-політичного розвитку нашої державності» [3, с.162]. Адже він, по суті, після І. Франка, найповніше та найпереконливіше конкретизував і представив універсальні закони рідномовного розвитку української нації. У своїй концепції рідної мови та її функцій І. Огієнко виступив носієм високої національної свідомості, пасіонарієм свого часу та свого народу. Йдеться про першорядність проблеми «завоювання» національного простору українським словом.

Саме означений аспект Огієнкової націософської концепції іманентно присутній у життєтексті В. Стуса. Визначальною в усіх його життєвих випробуваннях, за спостереженнями відомого лінгвіста А. Загнітка, була «мова як можливість самореалізації, самоідентифікації, самоудосконалення, відчуття злотованості з рідним народом, нацією, її високим життєпереможним Духом» [5, с.192]. Поет «аж ніяк не готував себе до діяльності політичного борця, дисидента, політв'язня. Просто прагнув бути чесним перед своїм народом письменником, мав у серці Україну, ненавидів конформізм, тоталітарно-залежницьке мислення, уболівав за долю рідної мови» [1, с.11]. Діалог свідомостей фігурантів нашої студії, а відтак їх діалог із сучасністю, актуалізує важливу для сьогодення проблему націсохоронного змісту, що виходить далеко поза межі суто наукового дискурсу. Нам видається, що вельми важливим вектором освоєння спадщини митрополита Іларіона є всебічне й ґрунтовне вивчення питань комунікативної доцільності його національної екзистенції. Деякі аспекти порушеної проблеми частково висвітлюються нами в одній із статей, уміщених в науковому збірнику «Іван Огієнко і сучасна наука та освіта» (2018 р., вип. XV) [14].

Мета нашого дослідження полягає у з'ясуванні типологічно близьких аспектів українськості І. Огієнка та В. Стуса. Означена проблема має широкий спектр тлумачень, спонукає до багатьох розмірковувань теоретико-методологічного й історико-літературного плану, отже, не може бути вичерпно висвітленою в межах однієї статті. Метакритичний діалог із національно маркованими текстами двох потужних пасіонаріїв українства вимагає ґрунтовних монографічних розвідок. Основним завданням бачимо виявлення точок перетину їх поглядів та практичних дій у царині збереження української мови як сутнісного чинника формування ідеологічних підвалин національної доктрини. У своїх спостереженнях та узагальненнях базуємось на досягненнях сучасного літературознавства, зокрема, на пропо-

зиції національно-екзистенціальної методології та її герменевтичної актуалізації; здійсненої відомим сучасним літературознавцем П. Іванишином.

Життєтекст І. Огієнка та В. Стуса, відчутно перейнятий сильними імпульсами пасіонарності, акумулює націсохоронну енергетику українського народу. У випадку діяльності митрополита Іларіона (в іпостасях письменника, науковця та духовної особи), як, власне, й поета-дисидента, синонімом пасіонарності беззастережно можна назвати патріотизм, до того ж із означенням «дієвий», реалізований в умовах екзистенційного переживання межової ситуації (чужина / в'язниця).

Загальновідомо, що феномен пасіонарності (в позитивному його прояві) пов'язаний із жертвністю заради досягнення високої мети. Очевидну спорідненість особистостей І. Огієнка та В. Стуса як пасіонариїв українського народу засвідчує буття «між етикою і пристрастю» (С. Квіт), що визначило глибокий сенс життя як обов'язку перед своїм народом, утверджуваного ними на рівні філософії чину та глибоких духовних переконань, жертвовної віри в Націю. В українських несприятливих умовах кожен із них особистим життям і науково-творчою діяльністю зумів переконливо довести, що поза національним ґрунтом не можна говорити не тільки про культуру, а й про духовність узагалі, що «немає способу обминути національне подорозі до духовного спасіння» [26, с.394], до виходу українства з духовного рабства.

Так, І. Огієнко «за будь-яких крутих виражів житейської долі, перебуваючи багато літ на чужині й усвідомлюючи неможливість через політичні обставини повернення на Батьківщину, але залишаючись вірним своєму народові до останнього подиху, не втомлювався нагадувати кожному українцеві головні свої житейські гасла: не соромтеся свого українства, любіть свою мову, спілкуйтеся нею повсюдно, невпинно вивчайте її, дотримуйтеся одного правопису, не занепастіть свої душі зрадинцтвом усього рідного!» [21, с.8]. В. Стус у листі до друзів від 30.07.1978 р. (під цькування) пояснював вибір свого життєвого шляху, що його він співвідносив із долею України. Для вираження цього важливого аспекту життєтворчості поета наводимо розлогий фрагмент листа: «Я особисто буду стояти на цьому до кінця, бо за мною – мій скривджений, зганьблений, застрашений, здеморалізований народ. Бо саме духовно-національне існування мого народу сьогодні під загрозою. Судових звинувачень я не прийматиму, навпаки – я буду звинувачувати своїх суддів [...] Кращі мої брати і сестри мусять іти за колючі горожі, дбаючи постійно про власну чистоту – задля чистої справи порятунку рідного народу. Я пишаюся тим, що доля подала мені знак – я сміливо йду за її покликом. Бо хочу бути гідним того народу рідного, який народиться завтра, скинувши з себе ганьбу вікового нидіння...» [17, с.550]. Ми бачимо особистість, котра «чудово розуміє наслідки своєї «негнучкості» перед каральною машиною. І тим не менше він іде до кінця» [16, с.8]. В обох випадках спостерігаємо глибинне в гайдегерівському дусі співвіднесення себе «із вічним – завжди існуючим національним буттям, основою свого існування» [8, с.124]. З огляду на вищесказане, відстежуємо достатньо підстав для виразних типологій жертвовності як усвідомленої програми життя: «Що більша за народ свій жертва / Скоріше прийде час побідний...» (І. Огієнко). Симптоматичними в цьому плані є рядки з «Таборового зошита» (запис 4) В. Стуса, що їх можна вважати маркером пасіонарності поета: «...голови гнути я не збирався, бодай що б там не було. За мною стояла Україна, мій пригноблений народ, за честь котрого я мушу обставати до загину» [16, с.674]. У цих словах закладено повну узгодженість власного життя зі сповідуваними ідеалами. В них сконденсовано й ту усвідомлену офіру, якою цю свідому й одержиму узгодженість оплачено.

Інтенціональний світ В. Стуса має чимало точок перетину зі світоглядною позицією та життєвою поставою митрополита Іларіона. Сутнісним стрижнем цього перетину видається тверде переконання в тому, що «людина входить у людство через національну індивідуальність» [2, с.155]. Поет-дисидент не просто усвідомлював національну сутність власного «Я», але й доводив це життям і творчістю, про що свідчать численні фактологічні джерела (спогади, листи, нотатки, інтерв'ю тощо). Саме з таких матеріалів, як справедливо зауважує О. Рарицький, «виграюються найрізноманітніші аспекти буття і творчої діяльності представників руху опору, увиразнюється їхнє життєве кредо, стають доступними загалу маловідомі сторінки біографії» [15, с.111]. Значна їх частина демонструє виразно окреслений націоохоронний зміст. У листі до друзів від 29.10.1977 р. В. Стус писав: «Моя поезія, мої переклади чи літературні статті – то гірше заняття. Обов'язки сина народу, відповідального за цей народ – єдині обов'язки» [19, с.125].

Ці поетові одкровення, дещо пафосні на перший погляд, насправді визначили підвалини етики буття, сформульованої в його віршах, листах, публіцистичних виступах. Вони асоціативно повертають реципієнта до концептуальних настанов І. Огієнка з його імперативно «Служімо українському народові найперше», що його він аргументовано розгортає у відомій праці «Рідна мова»: «Христос дбає найперше про свій рідний народ, його спасіння – найближче йому. Це глибокий навчальний приклад і всім нам, щоб ми теж не занедбували служити найперше своєму рідному українському народові, щоб потреби свого народу були найближчі для нас» [12, с.103]. А жертовність і є найвищим проявом пасіонарності.

І. Огієнко, як відомо, до найважливіших духовних цінностей народу відносив його рідну мову: «Гине мова – гине й історія, культура, церква як чинники окремішності народу, як чинники, що складають твою націю» [12, с.108]. Поняття «рідна мова» і «нація» для нього були тотожними величинами: «Рідна мова – то найголовніший наріжний камінь існування народу, як окремої нації: без окремої мови нема самостійного народу» [12, с.37]. При цьому він категорично застерігав, що «смерть мови – то смерть і нації» [12, с.132]. Проблема рідної мови знайшла своє відтворення й у поетичній націософії митрополита: «Душа народу – Рідна Мова, / Всьому живому – рідна мати, / Найперша нації основа, / Ясні людського серця шати!» [12, с.109].

І. Огієнко повсякчас застерігав від втрати рідної мови як загрози «геть розпорошиться поміж дужчим народом» (разучі асоціації з пекучими проблемами сьогодення!). Проводячи окреслені завданнями дослідження типології, важливо акцентувати увагу на мовносоціумному контексті життєдіяльності В. Стуса. Становлення поета як особистості відбувалося в материковій Україні в період «активно-силового нівелювання мовного розмаїття, маргіналізації мовно-українського як державнотвірного і державноформульованого, знецінення мовної та й національної самоідентифікації як констант державності» [5, с.193]. Відомо, що дитинство та юність В. Стуса минули в чужомовному (зросійщеному) Донбасі. Проте фундаментально незмінним для нього в усі періоди життя був його «стоїцизм щодо відстоювання рідної батьківської мови й традиції» [20, с.50]. Багатьом сучасникам він запам'ятався своєю «безмежною закоханістю у слово материнсько-батьківське, бентежною тривогою за його майбутню долю» [11, с.14]. Відчутний вплив на формування світоглядних пріоритетів поета мало його родинне оточення: «...Вся сім'я любила співати, спілкувалася українською мовою» [4, с.139]. У цьому біографічному факті В. Стуса виразно прочитується настанова І. Огієнка: «Розмовляй у родині своїй тільки рідною мовою. Це принесе тобі правдиву насолоду шляхетного почуття сповнення

найбільшого обов'язку супроти свого народу» [12, с.39]. Невипадковим був і вибір майбутнім поетом фаху (українська філологія). Можна навести чимало прикладів із біографії В. Стуса, котрі переконують у його україноцентричних інтенціях. Так, скажімо, учителюючи в Горлівці після закінчення Сталінського педагогічного інституту, він часто виступав із лекціями «перед місцевими мешканцями, бо був радий, що людей цікавлять проблеми рідної історії, культури» [4, с.142]. Спілкувався завжди тільки українською мовою. «Навіть у дитсадку, який відвідував Дмитрик, услід Василеві чулося: «Бандерівець!», бо ж говорив із сином по-українськи» [4, с.142]. Поет ніби виконував настанову митрополита: «Це наше величезне історичне завдання – допильнувати, щоб усі наші діти таки доконежно говорили українською мовою» [12, с.132].

Досліджуючи феномен В. Стуса, відомий еміграційний літературознавець Ю. Шерех окреслив вельми примітну для світоглядної концепції поета націєцентричну домінуючу, структуровану гайдєтерівською ідеєю щодо мови як «національного дому буття». За його словами, поза українською мовою «не можна собі уявити Стуса [...] Він нею пише, він нею дихає, він кує й перековує її, як йому велить творчий дух» [25, с.133]. У праці «Рідна мова» І. Огієнко наполягав, що «кожний письменник мусить пильно дбати про багатство своєї мови» [12, с.51]. Ю. Покальчук згадує, що «Василь безперестанно творив слова, шукав слів і будував із звичних незвичні варіанти. Ще дослідники зроблять колись спеціальний словник Стуса, бо широта діапазону вживаних ним слів незмірна» [4, с.388]. У розлогості його поетичного словника справедливо вбачають «глибину національно-рідного слова» [5, с.193].

В усі періоди свого життя В. Стус відчував потребу в національно-українському мовному середовищі. Для мовносоціумного простору України 1960-1970-х рр. факт спілкування поета виключно українською мовою не був характерним, а в період «українського безчасся» (І. Дзюба) ставав навіть загрозливим через підозри у «ворожому націоналізмі». Незважаючи на це, В. Стус публічно в багатьох заявах і зверненнях до посадових осіб, різних інстанцій повсякчас захищав українське слово. Так, у заяві, адресованій голові Президії Верховної Ради УРСР О.П. Ляшкови він висловлює обурення щодо відсутності в Донецьку шкіл з українською мовою навчання, різко виступає проти читання в педінституті історії України російською мовою [18, с.406]. Навіть у найтяжчі в'язничні роки екзистенційного переживання межової ситуації його не полишали думки про реальний стан української мови, культури. Так, у записі №8 «Таборового зошита» читаємо: «Як може розвиватися національне дерево, коли йому врубано півкрони?...» [16, с.680]. У ранніх віршах профетична візія життєвості рідного слова звучала вельми переконливо, як, приміром, у вірші «Сто років, як сконала Січ...»: «...І радісним буремним громом / спадають з неба блискавиці, / Тарасові провісні птиці – / слова шугають над Дніпром [17, с.139].

Вчинки Стуса, його виступи, вірші, листи, заяви, пов'язані з «мовними моментами», мали підставою світоглядне підґрунтя. Можна з упевненістю твердити, що навіть в умовах задротів'я він потверджував подібну до Огієнкової позицію українця щодо рідномовних обов'язків: «Без добре виробленої рідної мови немає всенародної свідомості, без такої свідомості немає нації, а без свідомості нації – немає державності як найвищої громадянської організації, в якій вона отримує найповнішу змогу свого всебічного розвитку й виявлення» [13, с.12]. Охоронну місію щодо національного буття та збереження й розвою рідної мови І. Огієнко відводив письменникам, вважаючи їх «найсильнішими й найпершими творцями соборної літературної мови» [12, с.50]. В. Стус повністю солідаризувався з цією думкою, тому й гостро реагував на розправи з речниками українсько-

го слова тих, хто «сидів у яничарському кріслі» й «займався літературним вандалізмом» (із звернення «До Президії Спілки Письменників України», 1968 р.) [17, с.542]. Симптоматичною в цьому плані є його чітка позиція, висловлена у статті «Дещо з думок наших попередників. Про національне питання на Україні та про його сьгодніше буття»: «Митець потрібен своєму народові та й усьому світові тільки тоді, коли він сучасний, коли його творчість іде по самому нерву життя, коли вона зливається з криком його нації» [18, с.381]. Ці рядки поета-дисидента яскраво ілюструють концептуальну тезу І. Огієнка про те, що «кожний письменник у своїх творах мусить конче плекати ідею всенациональної одности» [12, с.53].

Сьогодні очевидно, що ретельне прочитання та всебічне осмислення життєпису пасіонаріїв української духовності є актуальним не тільки у зв'язку з літературознавчою проблемою ширшого й ґрунтовнішого вивчення означеного ракурсу національної культури в її цілісності й об'єктивності, але й із практичною потребою зняття тих суперечностей, що виникли у так званому постмодерному соціумі, яким нині є Україна. «Святий обов'язок учених, учителів, просвітян, всієї національно свідомої інтелігенції сучасної України продовжити цю працю так чесно й достойно, як виконували її наші небайдужі попередники» [12, с.32]. Пасіонарність націєтворчого імперативу таких титанічних постатей, як Іван Огієнко та Василь Стус, окреслює оптимальні шляхи утвердження соборної української літературної мови як державної в усіх сферах життєдіяльності, формує потужний смисловий концепт дієвого патріотизму, структурує національно-екзистенціальний тип тезаурусу. Їх націоохоронний етос, опертий на глибинні й органічні духовні пріоритети народу, є ментально сугерованим і суспільно якісним для культури сакралізованого духовного простору сучасної України.

Список використаних джерел:

1. «...Народе мій, до тебе я ще верну...»: Ювілейна вчена рада Інституту літератури ім. Т. Шевченка НАН України, присвячена 70-літтю Василя Стуса. *Слово і Час*. 2008. № 3. С. 3-11.
2. Бердяєв М.О. Національність і людство. *Сучасність*. 1993. № 1. С. 154-157.
3. Беценко Т.П. Філософія мови Івана Огієнка. *Іван Огієнко і сучасна наука та освіта*. Серія: Філологічна. 2015. Вип. XI. С. 158-163.
4. Василь Стус: Поет і Громадянин: книга спогадів та роздумів. К. : ТОВ «Видавництво «КЛЮ»», 2013. 684 с.
5. Загітко А.П. Мовносоціумний портрет лінгвоперсони Василя Стуса: дієслівно-категорійний вимір. *Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої шануванню пам'яті відомого українського поета, перекладача, літературознавця і правозахисника*. Вінниця : ДонНУ імені Василя Стуса, 2018. С. 192-199.
6. Іванишин П.В. Екзистенційне прочитання поеми П. Скуняця «На границі епох». *Визвольний шлях*. 2001. Кн. 2. С. 64-68.
7. Іванишин П.В. Екзистенція нації в романі опору: націоцентричний підхід. *Слово і Час*. 2005. № 8. С. 75-80.
8. Іванишин П.В. Національний спосіб розуміння в поезії Т. Шевченка, Є. Маланюка, Л. Костенко : монографія. К. : Академвидав, 2008. 392 с.
9. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. / авт.-уклад. Ю.І. Ковалів. К. : ВЦ «Академія», 2007. Т. 2. 624 с.
10. Мафтин Л.В. Постаць Івана Огієнка в сучасному українознавчому вимірі. *Іван Огієнко і сучасна наука та освіта*. Серія: Філологічна. 2017. Вип. XIV. С. 194-200.
11. Не відлюбив свою тривогу ранню... Василь Стус – поет і людина: Спогади, статті, листи, поезії. К. : Український письменник, 1993. 400 с.
12. Огієнко І. (митрополит Іларіон) Рідна мова / упоряд., авт. передмови та коментарів М.С. Тимошик. К. : Наша культура і наука, 2010. 436 с.

13. Огієнко І. Наука про рідномовні обов'язки. Львів : Фенікс, 1995. 46 с.
14. Райбедюк Г.Б. Націософські ідеї Івана Огієнка в науково-художньому дискурсі Ірини Калинець. *Іван Огієнко і сучасна наука та освіта*: Серія: Філологічна. 2018. Вип. XV. С. 230-237.
15. Рарицький О.А. Партитура тексту і духу (Художньо-документальна проза українських шістдесятників): монографія. К. : Смолоскип, 2016. 488 с.
16. Справа Василя Стуса: Збірка документів з архіву колишнього КДБ УРСР / уклад. Вахтанга Кіпіані. Харків : Віват, 2019. 688 с.
17. Стус В.С. Вибрані твори. К. : Смолоскип, 2012. 872 с.
18. Стус В.С. Твори : у 6 т., 9 кн. Львів : Просвіта, 1994. Т. 4. 544 с.
19. Стус В.С. Твори : у 6 т., 9 кн. Львів : Просвіта, 1997. Т. 6 (додатковий). Кн. 2. 262 с.
20. Стус Д.В. Василь Стус: життя як творчість. К. : Факт, 2005. 368 с.
21. Тимошик М.С. «А я в роботі краю ширій лишусь навіки з чужиною...». *Рідна школа*. 2012. № 2 (162). С. 4-11.
22. Тимошик М.С. «І поки житиме мова – житиме й народ»: про найголовнішу заповідь великого українця. *Літературна Україна*. 2012. 5 січня.
23. Українська літературна критика ХХ століття: антологія: у 2 т. / наук. ред. В.Г. Дончик. К. : Наукова думка, 2015. Т. 1. 717 с.
24. Франко І.Я. Додаткові томи до зібрання творів у 50-и томах. К. : Наукова думка, 2010. Т. 54. С. 693-711.
25. Шерех Ю.В. Трунок і трутизна: Про «Палімпсести» Василя Стуса. *Пороги і запоріжжя: Література. Мистецтво. Ідеології*: у 3 т. Харків : Фоліо, 1998. Т. 2. С. 105-135.
26. Шкандрій М.В. Обіймах імперії: Російська і українська літератури новітньої пори. К. : Факт, 2004. 496 с.

The article explores the interaction of typologically similar codes of the nationally marked author's text of Ivan Ogienko and Vasyl Stus, the ways of communication of creative consciousnesses through active dialogue with the recipient are explored. Markers of meta-space of Ukrainianness of both representatives of the analyzed discourse are revealed, individual modes of passionarity in existential conditions of the boundary situation are characterized (emigration / prison). The intersections of philosophical and aesthetic concepts are investigated on the basis of the interpretation of representative material: scientific and journalistic works, memoirs, and artistic texts. Particular attention is paid to the issues of the communicative feasibility of the national existence of Metropolitan Hilarion and the dissident poet. The main emphasis is on characterizing the points of intersection of their views and practical actions in the field of preserving the Ukrainian language as an essential factor in shaping the ideological foundations of national doctrine. The linguistic beliefs of the students of the studio are characterized, the individual principles of the philosophy of the language of its multifaceted and multifunctionality, the idea of universal laws of the native language development of the people (education, culture, state, spiritual existence of the nation) are substantiated. A typology of conscious sacrifice in the ethics of both dictionaries of national existence is revealed as a program of life and the highest manifestation of passionarity. It is proved that the dialogue of the consciousnesses of Ivan Ogienko and Vasyl Stus and their communication with modernity actualize an important problem of national content that needs further study.

Key words: author's text, life-giving, ethics of being, national, Ukrainian-centric, spiritual, existential, passionarity, mother tongue, communication, imperative, concept.

Отримано: 16.09.2019 р.